

Ugorjunk vissza az időben: Karcag, 1941.

Október 28-án születtem. János bátyám hét évvel volt idősebb nálam, lekösz lett. Minden ősöm a Kunságból származik, igaz, nem a legősibb kunok közül valók vagyunk, mert a felmenőim az 1745-ös redemptio után jöttek Karcagra. Egy kis történelmi kitérő: a redemptio jelentése megváltás - ebben az összefüggésben - a Jászkun kerület önmegváltását jelenti. A kunok 1745-ben pénzért visszaszerezték a török háborúk után 1702-ben elvesztett korábbi kiváltságaikat. Illyés Gyula azt mondta, hogy a kunok, magyaroknál is magyarabbak. Az én őseim kunokká lettek, én is annak tartom magam. Büszke vagyok rá, és megtisztelő, hogy Berekfürdő kunkapitányává választottak. Anyai nagyapám, Szállási Antal Túrkevén nagy földeket bérelt, úgy emlékszem, volt, hogy négyszáz holdat is, és holland mintára gazdálkodtak a társaival, ami tudomásom szerint azt jelentette, hogy az értékesítésre szövetkeztek a gazdák. A mezőgazdasági tevékenység mellett Pesten, a Bérkocsis utcában nyitott egy divatáruüzletet, ami aztán csődbe ment. Ez kiverte a biztosítékot, el is vált nagyanyámtól, Olajos Juliánától, aki újra férjhez ment, és abból a házasságból is született egy gyerek, Sántha József. Akiből orvos lett, de ő kezdte a helyi népművészeti tárgyakat módszeresen gyűjteni, amiket aztán a múzeumnak adományozott. Karcag nagy alakja volt, 2020 nagypéntekjén halt meg, kilencvenhárom évesen. Anyám náluk nevelkedett, nagyon szerettem őket, Jóska bátyám a család támasza volt. Szállási Antal szerző-mozgó ember volt, a háború után, miután mindenüket elvették, a Dunántúlra került, majd a Szolnoktól pár kilométerre délre lévő Rákóczi falván telepedett le. 1956 novemberében hazajött Karcagra, és győzködte anyámat, hogy engedje el a két fiát, mert van ismerőse, aki átviszi őket a határon Ausztriába. Mindig tele volt tervekkel. Azt mondta, hogy még a fordulat előtt Németországban egy Hoffer traktort kifizetett ugyan, de már nem vehette át, ha tehát kimegyünk, akkor kérjük vissza az árát... Lestem János bátyámat, aki akkor már teológushallgató volt a debreceni református kollégiumban, hogy mit fog mondani. Azért izgultam, nehogy azt mondja: Menjünk! Elsős gimnazista voltam. De később sem merült fel bennem soha, hogy jobb lett volna, ha kimegyünk. Nagyon kötődtem édesanyámhoz és Karcaghoz. Amikor két évadra Győrbe szerződem Debrecenből, szabályosan gyötört a honvágy. Ez a táj, ez a vidék, ez a mód, ahogy errefelé beszélnek az emberek - ez az én hazám. Cila imád utazni, bejártuk a fél világot Egyiptomtól Finnorszáig, de én bizony Karcag mellett, a berekfürdői nyaralóban érzem magam a legjobban.

Mezővárosi parasztpolgárok voltak az ősök.

Akik amellet, hogy gazdálkodtak, társadalmi tisztségeket is viseltek, Csíkos János nagyapámról tudom, többször is volt a közbirtokosság pénztárnoka, presbiter, tagja volt az iskolaszéknek is...

Csíkos -hosszú í-vel?

Igen, a bátyám is így használta, csak én rövidítettem meg, aminek különösebb oka nem volt. Volt egy színész, Csíkos Gábor, aki előttem végzett pár évvel, sokszor össze is kevertek bennünket. Az újságokban Csíkósnak, Csíkósnak is írtak évtizedekig. Nem egyszer még azok az újságírók és kollégák is, akikkel barátságban voltam...

Az édesapja, Csíkos Sándor már nemcsak a helyi közügyekbe, hanem az országos politikába is bekapcsolódott.

Kilenc testvére volt, csak öten éltek meg a felnőttkort, köztük ő volt az egyedüli fiú. Leérettségizett, és szeretett volna tanulni, de nagyapa azt mondta, első a föld! Behívták katonának, utolsó alkalommal géhás (hadtápos, az élelmező szolgálat tagja) volt a Don-kanyarban, a nagy pusztuláskor már itthon volt szerencsére. 1945-ben, a szabad választásokon a Kisgazda Párt színeiben a közeli Tiszafüred nemzetgyűlési képviselője lett a kommunista

jelölttel szemben. Ezt sose bocsátotta meg Tüdős elvtárs, aki pártvezető, talán párttitkár is lett Karcagon, és ez a kör még 1960-ban is utánam nyúlt, amikor egyből felvettek a Főiskolára, de beiratkozni már nem engedtek... Egy öreg azt mondta nekem egyszer: az apád volt köztünk a legkülönb. Anyám is azt mondta róla, hogy mindig érdekelte a politika, hogy hogyan lehetne jobb - nemcsak neki, hanem az ő fajtájának. Sokat voltam gyerekként kint a tanyán, volt pesztrám is, mert anyám is ment apámmal, '45 és '47 között ő is tevékenykedett a Kisgazdapárt női tagozatának helyi szervezetében. Vasárnap templom után anyámmal mentünk haza, apám meg ment a főtéri „embervásárba”. Itt találkoztak, tárgyaltak a gazdák, itt vették fel a summásokat is. Azt hiszem, apám a helyén érezte magát ezekben az években. Azt hallottam vissza később, hogy úgy tartották számon, mint aki sokat segített a kunságiakon. A bátyám kérdezte, hogy miként zajlik fent az élet, emlékszem, arról faggatta, hogy a képviselőknek vajon mindig bent kell-e ülniük az ülésteremben. Amikor hazajött, hozta magával a Nemzetgyűlési Tudósításokat, ezek nemsokára gyűjtősként a kemencében végezték... Amíg apám képviselő volt, anyám vezette a gazdaságot, intézte a két tanya, Gergely és Bócsa ügyeit, a két gyereket.

1947-ben jött a kommunisták által elcsalt, úgynevezett „kékcédulás” választás.

Azon már nem indult apám. Anyám elbeszéléséből tudom, hogy egyszer megállt egy nagy fekete autó a házunk előtt. Állítólag maga Dobi István miniszter jött le hozzá, akinek kisgazdapárti vezetőként az volt a feladata, hogy a saját pártjának embereit rávegye, lépjenek át a kommunista pártba. Ez volt a szalámitaktika. Erre apám nem volt hajlandó. Anyám mesélte, hogy apámat egyszer behívták Szolnokra, és nagyon rossz bőrben jött haza. Végigdőlt az ágyon, és az apja megkérdezte: Bántottak, fiam? Apám bólintott. Többet erről soha egy szót nem mondott. Amikor meghalt, a karcagi ismerősök, akiknél Pesten lakott, elmondták anyámnak, hogy nekik elárulta: akkor Szolnokon leverték a veséjét. Karcagon az a Tüdős elvtárs lett az egyik pártvezető, aki alulmaradt apámmal szemben a '45-ös választáson. Becsületes kisgazda, kulák - elég ok, hogy folyton piszkálják. Amikor hazahajtották a csordát, a rendőr még azt is szóvá tette, hogy a mi tehenünk odaszart az árokszélre. Emlékszem egy éjszakai, titkos disznóvágás körüli izgalmakra is. Persze csak később értettem meg, hogy ez feketevágás volt, amiért akkoriban elvitték az embereket. Mindennap, amikor apám hazajött a fuvarozásból, és délután megállt a kapu előtt, és hallottuk, hogy azt mondja Bátorinak, „hó!”, anyám megkönnyebbülten felsóhajtott - akkor hát ma nem vitték el... Élénken él bennem annak a nyomott légkörnek a hangulata. Az állandó bizonytalanságnak, szorongatásnak érzete átragadt rám is. Ugyanakkor arra is emlékszem, hogy nyíltan beszélgethettek anyámmal, mert apám a lelkünkre kötötte, hogy amit otthon hallunk, azt nem szabad elmondani másnak. Amikor Karcagon már teljesen ellehetetlenült a helyzete, valamikor '53-ban felment Pestre, ahol haláláig, 1959-ig triciklis árukihordó volt valami ktsz- ben. Egy karcagi ismerősénél lakott egy szobakonyhás lakás fölötti padlásrészben. Havonta egyszer jött haza, egy napra. Ma már elképzelhetetlen, de akkoriban hat óra volt a vonatút Karcagról Pestre. Spórolós volt, hazaadta a pénzt, de mesélte, hogy eljárt a Nemzetibe, a karzatra. Hogy miket látott, miket mesélt, nem emlékszem. Kétszer voltunk fent nála anyámmal. Nagy örömmel jelentettem, hogy elment az ablak alatt egy villamos, mire ő mondta, hogy ez itt úgy van, hogy jön mindjárt a következő. Elvitt a Nemzeti Szállóba is, ahol élő cigányzene volt, és ittunk két málnát, mint férfi a férfivel.

A tehetős gazdából - képviselőből lett árukihordó triciklista pesti száműzetésében. Hogyan viselte?

Jó humorú ember volt. Nem volt nekibúsulva. Legalábbis én gyerekként nem ezt láttam. De mivel még anyámnak se beszélt például arról, hogy megverték Szolnokon, biztosan

nyomasztotta ez az egész. Ha belegondolok, nagyon keveset voltunk együtt - háború, képviselőség, a kamaszkorom idején pedig, amikor egy fiúnak nagy szüksége lenne az apára, Pesten kínlódtok, havonta egyszer láttuk. Nem volt alkalmunk beszélgetésekre - sajnos. Nem élte meg a pályaválasztásomat, a felvételimet '60-ban. '59 őszén halt meg rákban, ötvenhárom éves volt.

Az édesanyja hogy bírta el ezeket a megpróbáltatásokat?

Erős asszony volt. Apám képviselősége idején ő vezette a gazdaságot, igyekezett mindent megtenni értünk. A bátyám és én is tanult emberek lettünk. Amikor apám meghalt, nagy nyomorúság esett ránk. Kapott valami kevés özvegyi nyugdíjat, emellett konyharuhák beszegéséből volt némi jövedelme. A bátyám a teológus ösztöndíjából rendszeresen küldött haza pénzt. Anyám gyerekkori művészi hajlamának kései folyománya volt, hogy belépett a népművészeti háziipari szövetkezetbe. Egy idős tanárnő élesztette fel a kunhímzést, többek között Györffy István munkája, A cifraszűr alapján. Anyám a szövetkezetben ezeket tervezte és rajzolta, úgy mondták ezt, hogy „kidrukkolta” a vászonra, ami alapján lehetett hímezni.

Mire emlékszik szívesen a karcagi gyerekkorból? Nagy csibészkedésekre, bandázásokra?

Nehezen, de szépen éltünk, nagy volt a rokonság. Szerettem az állatok körül tenni-venni. A kunmadarasi Mikus Pista és a karcagi Király Csaba - ők voltak a barátaim, de nagy csintevésekre nem emlékszem. Azt hiszem, én afféle jógyerek voltam. Később, az iskolában is szorgalmas, tisztelettudó igyekeztem lenni. Nyaranta sokat voltam a kunmadarasi keresztapáméknál, Mikuséknál, Pistával hajtottam az ökröket meg a bivalyokat, mindig voltak lovak is. Szerettem ott lenni. De megint egy szomorú történet ugrik be, ennek a hangjai, a hirtelen támadt riadalom és a félelem képei belém vésődtek. '46-ban történt Kunmadarason. Keresztanyám a piacon pár tyúkot akart eladni, és kivitt magával. A templom előtti téren volt a piac, sátrakkal, standokkal. Hirtelen sokadalom támadt, és a templom felől egy nő kiabálása hallatszott: „Hol van a gyerekem?! Vérért akarják venni!” Keresztanyám azonnal hazavitt, és a zsalugáterek között kilesve láttuk, hogy nagy a mozgolódás, rendőrök jönnek-mennek. Később kiderült, hogy a pogrom provokáció volt, ennek ürügyén akartak leszámolni az osztályellenségekkel. De a dolog elszabadult, a felhergelt tömeg agyonvert néhány öreg zsidót, a vaskereskedőt, a gyógyszerészt.

Másik szomorú élményem, Mikus Pista barátomé története, akikhez 1950-ben egy napon beállítottak, és azt mondták: itt egy-egy lepedő, pakolják össze, ami abba belefér, és kivitték őket a hortobágyi Lenin-tanya egyik juhodályába. A Nagy Imréhez köthető '53-as „enyhülésig” voltak ott.

Miben találtak szórakozást a szülei, a környezetete?

Szemben lakott Alexander Kálmán bácsi. Aki nemcsak gyógyszerész volt és templomi főgondnok, de festett, néprajzi tárgyakat is gyűjtött, és egy gyönyörű kis karcagi Versailles-t csinált az udvarában. Egy kis társaság össze-összejött nála kamarazenélni. Apám is hegedült. A karcagi műkedvelő társulat zenekarában játszott, emlékszem, amint egy Gül baba-előadásra

készült. Sajnos az előadásra vagy nem vittek el, vagy nem emlékszem rá. Nemrég kaptam egy fotót a műkedvelő társulatról, a hátsó sorban, kalapban apám. Sovány, nyurga, bajszos fiatalember. Az első sorban meg világos ruhában egy mosolygós leány, majdani édesanyám. Alig van fotó a családról - és ami van, azokat se gyűjtöttem, rendeztem. Az előszobában van egy kép még a háború előttről, amin nagyanyám is látható a színjátszók között. A fénykép hátuljára rá van írva, hogy A falu rossza című népszínművet játszották. Egy másik fotográfián, ami szintén az előszobámban van, két remek, öntudatos kun ül az öregházunk előtt. Az asztalon egy-egy flaska bor, az egyik kun Olajos nagyapám, mellette egy ló áll, a büszkesége. A két kun szembenéz a kamerával, a ló oldalról van lefotografálva, hogy látható legyen a pompás alkata, díszes szerszáma. Ennek a világnak vetettek végleg véget '47-48-ra a kommunisták.

Ekkor kezdte az iskolát.

Az első évben reggelente imádkoztunk és zsoltárt énekeltünk, aztán 1950-ben meg jött az Egy a jelszónk, a béke. Egy ideig még jártam hittanra, de azt tanácsolták, hogy ne tegyük, így ez is elmaradt. Jó tanuló voltam, igyekvő. Ebből az időből is van egy színházi élményem is, a Pál utcai fiúkat játszottuk, én voltam Geréb. Az maradt meg még bennem, hogy a rokonok nagyon megdicsérték.

Vagyis már a kisfiúban ott rejlett a későbbi színész?

Nem! Bár a gimnáziumban szavaltam is, színjátszókörös is voltam, az utolsó pillanatig se gondoltam arra, hogy színész legyek. Amikor olvasom színészek visszaemlékezéseit, interjúit, hogy „már kicsi gyerekkoromtól fogva...”, lapozok is. Van ilyen is, persze, de az én történetem nagyon nem ilyen volt - majd elmesélem azt is. '56-ban lettem gimnazista. Sok nagyszerű tanárunk volt, a karcagi gimnázium erős iskolának számított. A magyartanárnőnk, Beniczky Horváth Kató alapos műelemzéseket várt tőlünk, „egyetemi” szintű szempontrendszer szerint. Erre szívesen emlékszem, és talán ez az egyik forrása annak, hogy a művészi munkában is alapvetőnek gondolom az elemzést. A szerepet, a verset elemezni kell. Nekem ez a módszerem, tanítani is ezt tanítom. Volt egy fiatal földrajztanárunk, az osztályfőnökünk, nagyon szerettük. Filep Istvánnak hívták, ő lett a város forradalmi tanácsának a titkára.

Általa közelebbről élték meg a forradalmat.

Tizennégy évesen nem voltam teljesen tisztában azzal, mi történik. Október 24-én reggel elláttam az állatokat, aztán mentem iskolába, és ott kérdezték a társaim, hogy hallottam-e, mi történt Pesten. Nekem fogalmam se volt róla. De azt hamar éreztem, tudtam, hogy valami jó dolog zajlik. Az iskolában Filep tanár úr aztán elmondta, mi történt. Amikor pedig megalakult a város forradalmi tanácsa, egy iskolai nagyszünetben, ahol mi diákok is ott voltunk, elmondta Filep és a társa, aki téveselnök volt - neki később kiverték a fél szemét -, hogy tárgyaltak Pesten, találkoztak Kádárral. Később láttuk a szovjet tankokat menni is, jönni is, mivel akkor még nem volt elkerülőút, Karcagon dühöngtek keresztül. Izgultunk, nehogy apám hazajöjjön, mert azt hallottuk, hogy az állomáson összefogdossák az embereket. Anyám

nagyon aggódott, nehogy apám valamibe belekeveredjen Pesten. Hogy mit csinált Pesten, nem tudom, december elején végül hazajött, de megúszta. Amikor édesanyám 1996-ben meghalt, a bátyámmal mentünk koporsót intézni. Azt kérdezi tőlünk, aki a rendelést felvette, hogy mi vagyunk-e a képviselő úr fiai. Azok vagyunk, miért? Mert az én apámat is Csikos Sándornak hívják. Azt hitték, ő a kispap, és '56-ban őt verték meg a maguk apja helyett.

A forradalom után az ifjabb Csikos Sándornak is akadt dolga a hatóságokkal...

Valamikor november 4-e után röplapokat készítettünk az én kis guminyomdával. Az elhurcoltakat hozzák vissza, Nagy Imrét a kormány élére, előre a független Magyarorszáért! Egy kunyhóban, gyertyavilágnál négy osztálytársam, Vadon Tünde, Demény Lajos, L. Kiss János és én, mint „nyomdatulajdonos” készítettük a röplapokat. Mikulás táján - ekkor már kijárási tilalom volt - az egyik osztálytársunk késve igyekezett hazafelé. A gimnázium falára fel volt festve: Éljen a Kádár-kormány! Valakik mindig elé írtak egy F betűt, hiába meszelték le. A szemben lévő takarékpénztár ablakából figyelték a rendőrök, hogy ki a piktor. Az osztálytársam hazafelé menet gondolt egyet, és felírta azt az F betűt. A rendőrök előjöttek, bevitték, és találtak nála egyet a röplapjaink közül. Kipofozták belőle, hogy kik csinálták. Este, éjszaka rendőrök jöttek, hogy Csikos Sándort keresik. Apám felült, és mondta. Én vagyok. Nem magáért jöttünk, mondták, hanem a fiatalért.

Vitték kihallgatásra?

Többször is kihallgattak. Azt akarták kimondatni velünk, hogy az osztályfőnökünk megbízásából nyomtattuk a röplapokat. Ezt később is mindannyian tagadtuk. Engem nem vertek meg egyszer sem, mert valahogy kidumáltam magam. Az iskolában például az a Tüdős elvtárs is kihallgatott, aki '45-ben alulmaradt apámmal szemben a nemzetgyűlési választásokon. Alacsony, púpos ember volt, zihálva beszélt. „Na, politikuspalánta...!” Emlékszem, megkérdezte, igaz-e, hogy a kisújszállási úton tankcsapdát akartunk állítani. Most alkalma nyílt, hogy üssön rajtunk megint egyet. Az, hogy utánam nyúlnak, még sokáig érezhető volt, például Debrecenben, aztán amikor felvettek a Főiskolára és kiderült, hogy mégsem, de a bátyám tanulmányait is akadályozták.

Ott volt a tárgyaláson is...

Még tanúnak is megidéztek a perben. K. Szabó Feri unokatestvéremmel felutaztunk Pestre. Itt is azt akarták megtudni, azt akarták kimondatni, hogy az osztályfőnökünk indíttatására cselekedtünk. Tagadtam. Filep Tibor - a tanárunk öccse, aki az '56-os események történetét kutatja immár évtizedek óta - meg is írta, hogy bátran viselkedtem mindvégig, és a bátyja kevesebb évet kapott, mert nem vallottam rá. Az ügyvéd, aki a tanárunkat védte, azt mondta, hogy az egyik népi ülnök szerint engem fiatakorúak börtönébe kellene dugni... Délelőtt lezajlott a tárgyalás, mondták, hogy hazamehetünk, és amíg vártuk, hogy felvehessük az útiköltségünket, a bíróság környékén, a Lánchíd melletti Duna-parton sétálgattunk. Egyszer csak odajött hozzánk az ügyet tárgyaló Borbély János nevű bíró - akiről később tudtam meg, hogy a legtöbb halálos ítéletet ő hozta, „mosolygó halál” néven lehet róla később olvasni - és

azt mondta nekünk: „Fiúk, ne foglalkozzanak maguk politikával! Tanulják inkább a Püthagorasz-tételt!” Aztán ’57 elején az egész tanári kar elé oda kellett állnom.

A karcagi Nyilas Misi?

Csak hogy a Légy jó mindhaláligban az igazgató Misi pártját fogta. A regényből készült musicalváltozatban - amit Cila rendezett a Csokonai Színházban 2013-ban - egyébként az igazgatót alakítottam. Na, az én karcagi igazgatómról a jóindulat nem volt elmondható. Ő volt az új seprő, a régit eltávolították. Faggattak, el kellett mondanom újra mindent. Ellenséges hangulat volt, egy tanár például nagy hangon kardoskodott a kicsapatásom mellett. Akkor Filep Istvánt már letartóztatták, tehát ki volt jelölve bizonyos értelemben az irány. A tanári kar szavazott: tizenegyen a kirúgásomra, tízen ellene, Még a város frissen alakult KISZ-bizottságának háromtagú küldöttsége is megjelent, és azt kérték a tanári kartól, hogy a kirúgásom mellett döntsenek. Két év múlva, amikor már debreceni diák voltam, és a teológus bátyámnál voltam éppen a Református Kollégiumban, a kollégium folyosóján szembejött velem az egyikük. Megismersz? - kérdezte. Meg. És nem haragszol? Nem.

Tényleg nem haragudott?

Nem. Talán fel se fogtam, mi is történt, hogy ez az ember mit mondott nekem. Nem foglalkoztam ezzel. Ma már bánom, hogy nem beszélgettem vele, hogy megtudjam, mi vezette akkor mint KISZ-est, és hogy miért lett belőle aztán teológus. Azt se tudom, később mi lett a sorsa.

Mi lett a többiekkel?

Filep tanár urat, akivel később jó viszonyba, barátságba kerültem, hat évre elítélték, végül ’59-ben szabadult, de soha többé nem taníthatott. A tanári kart is megritkították. ’57 márciusában Vadon Tündét és engem kirúgtak (a döntés szerint az ország összes középiskolájából). Filep tanár úr és a többi meghurcolt tanár és diák emlékét dombormű őrzi a gimnáziumban.

Mire lehetett számítani? Miben bíztak?

Szegény anyám bement Szolnokra, és a tanácson valahogy kikönyörögte, hogy csak Karcagra vonatkozzon a döntés. Amikor a féléves bizonyítványomért elmentünk, a nemrég odatett új igazgatóval a bejáratnál váltottunk pár szót. Fent, a lépcsőről beszélt hozzánk: „Vegye tudomásul, Csíkosné, most az egyszer megkegyelmezek, de ha a fia még egyszer a népi demokráciánkra emeli a kezét...!” Erre anyám, akire nem volt jellemző a harcias hangnem, azt mondta: „Ha a népi demokráciának egy tizenhat éves fiú öklétől kell tartania, akkor az nagyon gyenge lábakon áll.” Azt hittem, megnyílik alattunk a föld. Azt már én is jól tudtam, mit szabad mondani és mit nem. Megértettem anyám indulatát, hiszen a bátyám a teológiára járt Debrecenbe, apám Pesten nyomta a triciklizős melót, és most elmegyek én is...

A testvérét követve ment Debrecenbe?

A bátyám akkor már másodéves teológus volt, és beszélt Pösze Lajossal, aki a Refi - a Református Gimnázium - igazgatója volt, hogy vegyenek át. De ő azt mondta: ha felvenne, miattam állandóan vegznák az iskolát. A bátyám egyik professzorának ismerőse volt a Fazekas Gimnázium igazgatója, Forgács József, aki végül felvett.

Említette, hogy a bátyjának is utánanyúlt a párt Karcagról.

A bátyám mérnök akart lenni. Mivel nem vették fel sehová, felment Pestre, a REMIX nevű rádiótechnikai gyárba. Hogy ne vigyék el katonának, anyai nagybátyánk tanácsára, akinek jó kapcsolatai is voltak, felvételizett a debreceni református teológiára - sikerrel. Egy év után megint jelentkezett a miskolci nehézipari egyetemre - ezúttal felvették. Az első vizsgák előtt azonban hívatta őt a rektor, és közölte: minisztériumi utasításra el kell hagynia az egyetemet, de bizalmasan még megkérdezte: Nincs magának valami rosszakarója Karcagon? Nem volt mit tenni, János visszament a teológiára, lelkipásztor lett...

Karcagról el kellett jönnie. Maradt Csikos Sándorban keserűség a várossal szemben?

Karcag sokáig „hivatalosan” inkább ártott nekem, a családnk szétzilálódott. De a portánkat, ezt a tájat, ezt a várost szeretem. Mindkét nagyapám és az apám közügyekért is dolgozott, tisztségeket viseltek. Az ember belenő egy világba, és hiába tették a kommunisták, amit tettek, az öregházban hátul a falra fel volt írva: „Csikos Sándor 1890”. A karcagi múzeum igazgatója, a néprajztudós Szűcs Sándor bácsi révén tizenkét évesen valamiféleképpen a helyi hagyományok feltárásának a munkájába is belekóstolhattam. Emlékszem Vákánt nénire, aki gyerekként megélte Jókai 1896-os karcagi követválasztási kudarcát. Megkötöttük a kecskét, a néni pedig elmondta a rigmusokat, amivel az idős írófolták: „Eljött már a hideg ősz, Jókai a dinnye-ős, Jókai már csupa ősz!”, „Madarász lesz a követünk, Meseíró nem kell nekünk! Éljen 48, éljen Madarász!” Felmerült az is, hogy gimnázium után menjek esetleg néprajz szakra. Tulajdonképpen gyerekfejjel is azt éreztem, később pedig már az tudatosodott bennem - és így is éltem ezt meg - hogy abban a rétegben, amihez kulákként mi is tartoztunk, a szorongatás csak erősítette az összetartozást. És nekem ez nemcsak a karcagi léttel, hanem a kun hagyománnyal is összefüggött. Ez volt az a kapocs, ami összekötötte az én sorsomat a nagy haza sorsával. Ezek 1990 után nagy hangsúlyt és nyilvánosságot is kaptak megint, és ebből én is igyekeztem kivenni a részem.

Akkor már befutott színészként, debreceni - egy ideig nyíregyházi - polgárként hogy volt ez lehetséges?

Berekfürdő Karcag fürdőhelye, ott vettünk egy telket a '70-es években, máig ott töltöm a nyarakat. Hajdú Lajos orvos, akivel egy gimnáziumba jártam, Berekfürdő polgármestereként azt javasolta, legyen én a település kunkapitánya. A Nagy- és a Kis-Kunság és a Jászság 1745-ös redemptio utáni önigazgatásának vezetői voltak a választott kapitányok. Megtisztelve éreztem magam, mert nagyon érdekel a magyar történelem, és büszke vagyok kun őseimre. A tisztség ma már nem jár semmiféle kötelezettséggel, de én azt gondoltam, hogy a magam

területén mégiscsak hozzá akarok járulni a hagyományápoláshoz. Nagykun vers- és prózamondó versenyt hirdettem, Kalász Márton költő, az Írószövetség akkori elnöke volt a fővédnök, a zsűribe a barátaim közül olyan neves irodalomtörténészeket hívtam meg, mint az akadémikus Imre László, a József Attila-díjas Márkus Béla, a felesége, a kritikus Cs. Nagy Ibolya, Ablonczy László, a Nemzeti Színház egykori igazgatója. Sokszor volt velünk az anyai ágon a szomszédos kunhegyesi gyökerekkel rendelkező Berecz András ének- és mesemondó, akinek a Sose Sára című meséje a versenyek egyik slágerdarabja volt. Elkészítettem a kunsági szerzők listáját, hogy a helyi irodalmi hagyományra felhívjuk a figyelmet. Felhasználtam ehhez a karcagi szűrszabó fiából lett néprajzos, akadémikus Györffy István munkáját, a Nagykunsági krónikát, a karcagi múzeum igazgatójának, Szűcs Sándornak a könyvét, a Betyárok, pandurok és egyéb históriákat, valamint a tanár, író, költő és néprajzos Körmenyi Lajos barátom munkáit. A karcagi gimnáziumban, az általa létrehozott színjátszó körben tanítottam is beszédtechnikát. A debreceni költő, Kiss Tamás fiával, Kobzos Kiss Tamással a barátságom is Berekfürdőhöz kötődik, több műsort készítettünk együtt. A verseny érmét is egy kunkapitány készítette el, a Kossuth-díjas szobrász, Györffy Sándor barátom. Tizenhat év után gondok támadtak a szervezés körül, és elhalt a verseny. Sajnos.

Ezek szerint hiába vitte más vidékekre az élete, nem szűnt meg a kapcsolata a szülőfölddel.

Sőt, talán fel is erősödött. Amikor csak lehetett, mentem haza anyámhoz, aki minden nyáron felásatta a kertet, én meg veteményeztem. Sokat voltam otthon, mert hazavonzott az a közeg, az a táj. Édesanyám 1996-ban halt meg, és még pár évig próbáltam rendben tartani a házat, fenntartani a régi világból azt, amit csak lehet. Amikor ennek már végképp nem volt értelme, a bátyámmal úgy döntöttünk, hogy eladjuk. A vevő hozott magával néprajzosokat, így az öregházat végül a Szentendrei Skanzenben újraépítették, ahol ma is látható. És remélhetőleg már örökre megmarad, a „Csikos”-birodalom egy kis része képviseli Karcagot. A régi portán már új ház áll...